

ХМАРИ

Повість

Одного літнього гарячого дня, в місяці липці 183... року, з города Тули вийшла купка хлопців, убраних по-дорожньому. На молодих паничах були сіртуки з темної парусини з чорними роговими гудзиками, суконні широкі й круглі картузи. Кожний мав за плечима торбу з одежею, книжками й харчами; кожний держав у руці палицю. Паничі були високі на зріст, кремезні, широкоплечі й русяві, їх рум'яні, повні щоки були здорові якось по-сільській; жилавими руками, кремезними плечима й шиями вони скидались на великоруських робітників або крамарів-коробейників. Між ними один був вищий од усіх цілою головою: то був їх поводитар, Степан Воздвиженський. Це були тульські семінаристи. Вони йшли до Києва. Деякі були послані на скарбові гроші в Київську духовну академію, деякі були прості семінаристи, що, скінчивши курс, йшли до Києва на прощу.

Широкий і вольний був їм шлях на Україну. Літня спека застелила його на долоню курявою. Сонце пекло з гарячого неба. Курява посіла на семінаристів, обліпила їм лиця так, що вони не впізнавали один одного. Піт котився з їх потьоками і, помочивши чорну куряву, пописав їх лиця довгими смужками.

Кандидатам до академії були видані скарбові гроші на поштові коні до самого Києва. Одначе вони не поїхали за ті гроші, а пішли пішки і гроші постановили пропити дорогою, ще й товаришів-богомольців напоїти. Стаючи коло корчом на спочинок, вони гуляли й пили й товаришів поїли. Останні поштові гроші вони пропили в Броварах, недалечке од Києва, хрестячись і молячись до синіх святих київських гір, на котрих білили церкви й дзвіниці, блищали проти сонця золоті хрести й бані церков. Хоч далека, зате ж весела була їм дорога до Києва! Забачивши святий Київ, вони зареклися більше пити, щоб вступити по-християнській до святого міста.

З чорного чернігівського бору вони вийшли на низький берег Дніпра. Перед ними за Дніпром з'явилась чарівнича, невимовне чудова панорама Києва. На високих горах скрізь стояли церкви,

ХМАРИ

Повість

Одного літнього гарячого дня, в місяці липці 183... року, з города Тули вийшла купка хлопців, убраних по-дорожньому. На молодих паничах були сіртуки з темної парусини з чорними роговими гудзиками, суконні широкі й круглі картузи. Кожний мав за плечима торбу з одежею, книжками й харчами; кожний держав у руці палицю. Паничі були високі на зріст, кремезні, широкоплечі й русяві, їх рум'яні, повні щоки були здорові якось по-сільській; жилавими руками, кремезними плечима й шиями вони скидались на великоруських робітників або крамарів-коробейників. Між ними один був вищий од усіх цілою головою: то був їх поводитар, Степан Воздвиженський. Це були тульські семінаристи. Вони йшли до Києва. Деякі були послані на скарбові гроші в Київську духовну академію, деякі були прості семінаристи, що, скінчивши курс, йшли до Києва на прощу.

Широкий і вольний був їм шлях на Україну. Літня спека застелила його на долоню курявою. Сонце пекло з гарячого неба. Курява посіла на семінаристів, обліпила їм лиця так, що вони не впізнавали один одного. Піт котився з їх потьоками і, помочивши чорну куряву, пописав їх лиця довгими смужками.

Кандидатам до академії були видані скарбові гроші на поштові коні до самого Києва. Одначе вони не поїхали за ті гроші, а пішли пішки і гроші постановили пропити дорогою, ще й товаришів-богомольців напоїти. Стаючи коло корчом на спочинок, вони гуляли й пили й товаришів поїли. Останні поштові гроші вони пропили в Броварах, недалечке од Києва, хрестячись і молячись до синіх святих київських гір, на котрих білили церкви й дзвіниці, блищали проти сонця золоті хрести й бані церков. Хоч далека, зате ж весела була їм дорога до Києва! Забачивши святий Київ, вони зареклися більше пити, щоб вступити по-християнській до святого міста.

З чорного чернігівського бору вони вийшли на низький берег Дніпра. Перед ними за Дніпром з'явилась чарівнича, невимовне чудова панорама Києва. На високих горах скрізь стояли церкви,

дзвіниці, неначе свічі палали проти ясного сонця золотими верхами. Саме проти їх стояла лавра, обведена білими високими мурованими стінами та будинками, й лисніла золотими верхами й хрестами, наче букет золотих квіток. Коло лаври ховались у долинах між горами печери з своїми церквами, між хмарами садків та винограду. А там далі, на північ, на високому шпилі стояла церква св. Андрея, вирізуючись всіма лініями на синьому небі: коло неї Михайлівське, Софія, Десятинна ... Поділ, вганяючись рогом в Дніпро, неначе плавав на синій, прозорій воді з своїми церквами й будинками. Всі гори були ніби зумисне завітчані зеленими садками й букетами золотоверхих церков, їх завітчала давня невми-раюча українська історія, неначе рукою якогось великого артиста...

Стоять київські гори непорушне, заглядають в синій Дніпро, як і споконвіку, несуть на собі пам'ятку про минушість для того, хто схоче її розуміть, і ждуть не діждуться, поки знов вернеться до їх слава старого великого Києва, поки знов завітчають їх потомки давніх батьків свіжими квітками історії...

Тульські семінаристи стріли велику силу прочан, що йшли з далекого краю до Києва. Всі богомольці, побачивши Київ, попадали навколішки, хрестились, молились і били поклони.

Тульські семінаристи пішли прямо на гору до лаври. Умившись і трохи прибравшись, вони пішли на поклін до митрополита, свого земляка. Митрополит вийшов до них, і вони всі впали йому в ноги й поцілували його в руку.

— З якої губернії? Якого повіту? З якого села? — розпитував митрополит кожного. — Чи всі ви підете в академію?

Молоді люди давали відповідь. Дехто обзивався, що поступає в академію, дехто просив у митрополита парафії на Україні.

— Розділіться! — промовив митрополит. — Хто йде в академію — ставай по правий бік, хто в попи — ставай наліво.

По такій команді хлопці розділились і стали одесною й ошую свого пастиря.

— Добре, — промовив митрополит, — дам вам парафії й поженю вас на сиротах, за котрими я залишив парафії. Тільки тут не Тула! Треба вам прибратися добре, йдучи на сватання. А то, бач, що намотав ти собі на шию! — промовив він, витягаючи

дзвіниці, неначе свічі палали проти ясного сонця золотими верхами. Саме проти їх стояла лавра, обведена білими високими мурованими стінами та будинками, й лисніла золотими верхами й хрестами, наче букет золотих квіток. Коло лаври ховались у долинах між горами печери з своїми церквами, між хмарами садків та винограду. А там далі, на північ, на високому шпилі стояла церква св. Андрея, вирізуючись всіма лініями на синьому небі: коло неї Михайлівське, Софія, Десятинна ... Поділ, вганяючись рогом в Дніпро, неначе плавав на синій, прозорій воді з своїми церквами й будинками. Всі гори були ніби зумисне завітчані зеленими садками й букетами золотоверхих церков, їх завітчала давня невми-раюча українська історія, неначе рукою якогось великого артиста...

Стоять київські гори непорушне, заглядають в синій Дніпро, як і споконвіку, несуть на собі пам'ятку про минушість для того, хто схоче її розуміть, і ждуть не діждуться, поки знов вернеться до їх слава старого великого Києва, поки знов завітчають їх потомки давніх батьків свіжими квітками історії...

Тульські семінаристи стріли велику силу прочан, що йшли з далекого краю до Києва. Всі богомольці, побачивши Київ, попадали навколішки, хрестились, молились і били поклони.

Тульські семінаристи пішли прямо на гору до лаври. Умившись і трохи прибравшись, вони пішли на поклін до митрополита, свого земляка. Митрополит вийшов до них, і вони всі впали йому в ноги й поцілували його в руку.

— З якої губернії? Якого повіту? З якого села? — розпитував митрополит кожного. — Чи всі ви підете в академію?

Молоді люди давали відповідь. Дехто обзивався, що поступає в академію, дехто просив у митрополита парафії на Україні.

— Розділіться! — промовив митрополит. — Хто йде в академію — ставай по правий бік, хто в попи — ставай наліво.

По такій команді хлопці розділились і стали одесною й ошую свого пастиря.

— Добре, — промовив митрополит, — дам вам парафії й поженю вас на сиротах, за котрими я залишив парафії. Тільки тут не Тула! Треба вам прибратися добре, йдучи на сватання. А то, бач, що намотав ти собі на шию! — промовив він, витягаючи

кінець здорової червоної хустки, котрою була оповита шия одного хчопця.

— Та глядіть, не мажте чобіт дьогтем, не мажте голови смердючою оливою, як будете свататись, бо за вас тутешні попівни ще й не підуть. Тут попаді дуже зубаті. Дарма, що я митрополит, а як налаяв колись одного попа, а він, дурний, взяв і заслаб з переляку, то попада трохи очей мені не видерла, трохи ряси на мені не порвала! Ледве одчепилась!

— А ви в академію? — промовив митрополит до правої сторони. — Боже благослови, боже благослови! А ти де такий здоровий виріс? Чи не в муромських лісах? — спитав митрополит одного кандидата до академії, котрий виганявся головою й плечима над усіма хлопцями.

— Ні, ваше високопреосвященство! Я виріс недалеко од Тули, — одказав студент.

— Ох, який же ти здоровий, як ведмідь! Які в тебе ручиська, ножиська, плечища? Аж страшно дивитись! Мабуть, басом співаєш?

— Басом, ваше високопреосвященство, — гукнув студент і справді страшним басом.

Митрополит почав його оглядати з усіх боків. Студенти розступились, і великий, як обеліск, студент стояв між двома рядами прямо проти митрополита.

— Як же твоє прізвище?

— Степан Воздвиженський, ваше високопреосвященство, — знов заgrimів він, аж луна пішла по великих покоях митрополита.

— Бравий хлопець! Зовсім богатир Ілля Муромець! Ідіть же до другої кімнати; там вас нагодують і напоять. На гостиниці вам дадуть квартири, хто хоче парафії. А вам дорога лежить на Поділ до академії. Бажаю вам усім бути митрополитами!

Хлопці поклонилися в пояс, поцілували в руку й вийшли з зали, скидаючи її скоса очима. І вони всі захотіли бути київськими митрополитами, дивлячись на розкішні покої митрополита, де стояли великі крісла, криті малиновим оксамитом, з золотими спинками, з парчевими китицями, де лежали килими на кілька сажнів, заткані чудовими квітками й китицями.

кінець здорової червоної хустки, котрою була оповита шия одного хчопця.

— Та глядіть, не мажте чобіт дьогтем, не мажте голови смердючою оливою, як будете свататись, бо за вас тутешні попівни ще й не підуть. Тут попаді дуже зубаті. Дарма, що я митрополит, а як налаяв колись одного попа, а він, дурний, взяв і заслаб з переляку, то попада трохи очей мені не видерла, трохи ряси на мені не порвала! Ледве одчепилась!

— А ви в академію? — промовив митрополит до правої сторони. — Боже благослови, боже благослови! А ти де такий здоровий виріс? Чи не в муромських лісах? — спитав митрополит одного кандидата до академії, котрий виганявся головою й плечима над усіма хлопцями.

— Ні, ваше високопреосвященство! Я виріс недалеко од Тули, — одказав студент.

— Ох, який же ти здоровий, як ведмідь! Які в тебе ручиська, ножиська, плечища? Аж страшно дивитись! Мабуть, басом співаєш?

— Басом, ваше високопреосвященство, — гукнув студент і справді страшним басом.

Митрополит почав його оглядати з усіх боків. Студенти розступились, і великий, як обеліск, студент стояв між двома рядами прямо проти митрополита.

— Як же твоє прізвище?

— Степан Воздвиженський, ваше високопреосвященство, — знов заgrimів він, аж луна пішла по великих покоях митрополита.

— Бравий хлопець! Зовсім богатир Ілля Муромець! Ідіть же до другої кімнати; там вас нагодують і напоять. На гостиниці вам дадуть квартири, хто хоче парафії. А вам дорога лежить на Поділ до академії. Бажаю вам усім бути митрополитами!

Хлопці поклонилися в пояс, поцілували в руку й вийшли з зали, скидаючи її скоса очима. І вони всі захотіли бути київськими митрополитами, дивлячись на розкішні покої митрополита, де стояли великі крісла, криті малиновим оксамитом, з золотими спинками, з парчевими китицями, де лежали килими на кілька сажнів, заткані чудовими квітками й китицями.

Пообідавши всмак у митрополита, студенти розійшлися на два боки. Одна часть пішла до лаврської гостиниці і жила там, доки митрополит не роздав їм парафій на Україні на проديو українським мужикам, котрі пороззявляли рота, дивлячись на таких чудних кацапських попів.

Друга половина пішла на Поділ до академії. Там молоді студенти здали екзамен, і їх прийняли в академію на скарбовий кошт.

Туляки зустріли в академії студентів з усієї Росії. Великоруський синод ще попереду, ніж уряд, спостеріг ідею русифікації, і для того він велів в академіях мішати українців з руськими студентами. Тим-то в Київську академію пруть семінаристів з Костроми, Архангельська, з Волги й Сибіру, мішаючи їх з киянами, полтавцями, одесцями й іншими і посилаючи українських семінаристів до Москви й Петербурга, котрі, одначе, не мають охоти туди їхати.

По розкішних алеях Братського монастиря, густо обсаджених усяким деревом, гуляли студенти з усіх кінців широкого Російського царства. Тут можна було побачити типи півночі з жовто-русявим волоссям на голові; можна було побачити широкі шиї й сірі очі великорусів, рум'яні лица українців, навіть орлині очі й носи грузинів, греків, сербів і болгар, що приїжджають вчитися до Києва. Після екзаменів усі студенти були веселі, всі весело розмовляли, знайомились, жартували. Довгі й густі алеї в монастирі аж гули од голосної розмови. Студенти з України й Білорусії були цивілізованіші, делікатніші. Вони стояли далеко вище од інших, навіть розвиттям розуму, і виглядали паничками й європейцями між грубими великорусами. Всі студенти говорили московським язиком, і рідко траплялося почути співучу, м'яку розмову українську. Серед самого монастиря стояла велика гарна Богоявленська церква. На полуденній стіні церкви була залізна дошка з написом над могилою гетьмана Конашевича-Сагайдачного. Самий монастир з академією стояв на Мазепиному дворі. І, неважаючи на те, в академії Петра Могили, св. Димитрія Туптала й інших не було й духу, й сліду тих давніх діячів України, тих Сагайдачних, Могили... В Братськiм монастирі, в давній славній академії панував чужий великоруський дух, чужа

Пообідавши всмак у митрополита, студенти розійшлися на два боки. Одна часть пішла до лаврської гостиниці і жила там, доки митрополит не роздав їм парафій на Україні на проديو українським мужикам, котрі пороззявляли рота, дивлячись на таких чудних кацапських попів.

Друга половина пішла на Поділ до академії. Там молоді студенти здали екзамен, і їх прийняли в академію на скарбовий кошт.

Туляки зустріли в академії студентів з усієї Росії. Великоруський синод ще попереду, ніж уряд, спостеріг ідею русифікації, і для того він велів в академіях мішати українців з руськими студентами. Тим-то в Київську академію пруть семінаристів з Костроми, Архангельська, з Волги й Сибіру, мішаючи їх з киянами, полтавцями, одесцями й іншими і посилаючи українських семінаристів до Москви й Петербурга, котрі, одначе, не мають охоти туди їхати.

По розкішних алеях Братського монастиря, густо обсаджених усяким деревом, гуляли студенти з усіх кінців широкого Російського царства. Тут можна було побачити типи півночі з жовто-русявим волоссям на голові; можна було побачити широкі шиї й сірі очі великорусів, рум'яні лица українців, навіть орлині очі й носи грузинів, греків, сербів і болгар, що приїжджають вчитися до Києва. Після екзаменів усі студенти були веселі, всі весело розмовляли, знайомились, жартували. Довгі й густі алеї в монастирі аж гули од голосної розмови. Студенти з України й Білорусії були цивілізованіші, делікатніші. Вони стояли далеко вище од інших, навіть розвиттям розуму, і виглядали паничками й європейцями між грубими великорусами. Всі студенти говорили московським язиком, і рідко траплялося почути співучу, м'яку розмову українську. Серед самого монастиря стояла велика гарна Богоявленська церква. На полуденній стіні церкви була залізна дошка з написом над могилою гетьмана Конашевича-Сагайдачного. Самий монастир з академією стояв на Мазепиному дворі. І, неважаючи на те, в академії Петра Могили, св. Димитрія Туптала й інших не було й духу, й сліду тих давніх діячів України, тих Сагайдачних, Могили... В Братськiм монастирі, в давній славній академії панував чужий великоруський дух, чужа

наука, чужий язик, навіть чужі люди... Все давнє українське лежало десь глибоко під землею, рядом з могилою Сагайдачного, а над землею роєм вилися попід деревом чужі люди з чужої далекої сторони, з чужою мовою, з чужим духом, нагнані бог зна звідкіль, щоб загнати ще глибше в землю нашу старовину і новину і поховати її навіки.

Між молодими студентами гуляли на алеях професори-ченці в широких чорних шовкових рясах, в високих клобуках. Широко стелилися по плечах їх довгі намітки, густі коси. Вони дуже брязкали чотками і, розмовляючи, повертались якось так сміливо, угласто, навіть по-московській, що разом можна було б вгадати їх рід і північне покоління.

Незабаром студентів розділили по номерах. В кожному номері жило по п'ять, по шість студентів. Там були їх ліжка, там вони навіть пили чай. Опрічних дортуарів тоді ще не було. Ділячи студентів по номерах, їх знов мішали між собою, поміщаючи навіть земляків окроми.

Степан Воздвиженський попав в 10-й номер. Разом з ним жили в тому номері п'ять студентів з усяких країв світу: українець, болгар, серб, грек і архангелець, родом аж з Лапландії! Гірше не можна було вибрати людей, неоднакових по мові й звичаях. І всі вони мусили жити вкупі, годиться, жити так, щоб не зачепить один одного і не перебаранчат другим в роботі.

Картина в номері була дуже чудна. Болгарин сидів на ліжку, підобгавши по-турецькій під себе ноги, і писав, поклавши на колінах тверду книжку. Серб ходив по хаті, безперестану човгаючи турецькими патинками, вишитими сріблом. На їх обох були турецькі феси з червоного оксамиту, з золотими китицями. Лапландець сидів у куточку за шафою, все вчився, все мовчав і довго не говорив ні до кого й слова. Його куце жовте лице було темне й сумне, як північне небо. Од його ніхто не чув ні веселої розмови, ні сміху, ні пісні; його ніхто й не зачіпав. Грек ніколи не сидів у хаті, нічого не робив, тільки приходив додому на ніч і швидко з своїми земляками завів крамницю з тютюном. Воздвиженський, великий, як верства, міряв хату широченними ступенями, розпустивши крилами поли свого замазаного халата. Українець, гладенько причесаний, чисто убраний, сидів коло свого столика й писав.

наука, чужий язик, навіть чужі люди... Все давнє українське лежало десь глибоко під землею, рядом з могилою Сагайдачного, а над землею роєм вилися попід деревом чужі люди з чужої далекої сторони, з чужою мовою, з чужим духом, нагнані бог зна звідкіль, щоб загнати ще глибше в землю нашу старовину і новину і поховати її навіки.

Між молодими студентами гуляли на алеях професори-ченці в широких чорних шовкових рясах, в високих клобуках. Широко стелилися по плечах їх довгі намітки, густі коси. Вони дуже брязкали чотками і, розмовляючи, повертались якось так сміливо, угласто, навіть по-московській, що разом можна було б вгадати їх рід і північне покоління.

Незабаром студентів розділили по номерах. В кожному номері жило по п'ять, по шість студентів. Там були їх ліжка, там вони навіть пили чай. Опрічних дортуарів тоді ще не було. Ділячи студентів по номерах, їх знов мішали між собою, поміщаючи навіть земляків окроми.

Степан Воздвиженський попав в 10-й номер. Разом з ним жили в тому номері п'ять студентів з усяких країв світу: українець, болгар, серб, грек і архангелець, родом аж з Лапландії! Гірше не можна було вибрати людей, неоднакових по мові й звичаях. І всі вони мусили жити вкупі, годиться, жити так, щоб не зачепить один одного і не перебаранчат другим в роботі.

Картина в номері була дуже чудна. Болгарин сидів на ліжку, підобгавши по-турецькій під себе ноги, і писав, поклавши на колінах тверду книжку. Серб ходив по хаті, безперестану човгаючи турецькими патинками, вишитими сріблом. На їх обох були турецькі феси з червоного оксамиту, з золотими китицями. Лапландець сидів у куточку за шафою, все вчився, все мовчав і довго не говорив ні до кого й слова. Його куце жовте лице було темне й сумне, як північне небо. Од його ніхто не чув ні веселої розмови, ні сміху, ні пісні; його ніхто й не зачіпав. Грек ніколи не сидів у хаті, нічого не робив, тільки приходив додому на ніч і швидко з своїми земляками завів крамницю з тютюном. Воздвиженський, великий, як верства, міряв хату широченними ступенями, розпустивши крилами поли свого замазаного халата. Українець, гладенько причесаний, чисто убраний, сидів коло свого столика й писав.

Зібрані з усяких націй, студенти ніяк не могли погодитися між собою. Коли болгаринів було холодно, тоді Воздвиженському було гаряче. Лапландець любив холод, а українець — тепло. Часто Воздвиженський одчиняв вікна й холодив хату, а полуденні слов'яни кричали і втікали з хати, боячись застуди. Часто лапландець одчиняв вікно вночі, й усі вставали вранці слабими.

В номері всі любили чистоту, а Воздвиженський і лапландець, здається, і не розуміли, що то таке чистота. В Воздвиженського кожна річ лежала не на своєму місці. Він кидав книжку куди траплялось, висовував з-під ліжка якусь скриню й не підсовував її, а кидав серед хати. На його неприбраному ліжку так і лежало все гніздом. На столі в його валялось усе: книжки й папір вкупі з хлібом, сіллю, сахаром, гребінцем і ковбасою.

Вдача Воздвиженського була дуже деспотична. Він казав кожному «ти», хоч би стрівся з ким вперше на віку. Часом увечері всі сиділи тихо, читали або писали, а Воздвиженський починав гулять по хаті, стукотів на ході ногами. Всі його і просили, і лаяли, але це нічого не помагало. Він собі ходив, неначе був сам один в хаті. Слов'яни, мабуть, звикши до турецького ярма, швидко перестали змагатися з ним. Тільки українець гризся з ним щовечора, лаявся і трохи не бився.

Незабаром усі побачили, що Воздвиженський і лапландець не дуже любили поважати право власності.

Як у їх не було тютюну, вони сміливо простягали руки й брали у других; зате ж і другим давали свій тютюн.

Студенти того часу дуже пили, гірше, ніж в останній час. Теперечки звать той час героїчним періодом випивачок. Пили всі, однак Воздвиженський пив більш од усіх: він випивав стакан горілки, не переводячи духу. Чи траплялись чиї іменини, всі студенти збирались в найбільший номер і випивали часом на могоричі відро горілки, заїдаючи хлібом з сіллю та ковбасами. Ті, що скінчили курс і виїжджали на місце, ставили могоричі в вертепі. Вертепом звали один номер в старому корпусі, де жили скінчивші курс. Ті могоричі були такі, що часом всі: і молоді, й старі студенти, і пострижені в ченці — все те лягало покотом на помості й спало там до другого дня. В новіші часи стали пити менше, і в номерах часто були танці під грання своїх музик.

Зібрані з усяких націй, студенти ніяк не могли погодитися між собою. Коли болгаринів було холодно, тоді Воздвиженському було гаряче. Лапландець любив холод, а українець — тепло. Часто Воздвиженський одчиняв вікна й холодив хату, а полуденні слов'яни кричали і втікали з хати, боячись застуди. Часто лапландець одчиняв вікно вночі, й усі вставали вранці слабими.

В номері всі любили чистоту, а Воздвиженський і лапландець, здається, і не розуміли, що то таке чистота. В Воздвиженського кожна річ лежала не на своєму місці. Він кидав книжку куди траплялось, висовував з-під ліжка якусь скриню й не підсовував її, а кидав серед хати. На його неприбраному ліжку так і лежало все гніздом. На столі в його валялось усе: книжки й папір вкупі з хлібом, сіллю, сахаром, гребінцем і ковбасою.

Вдача Воздвиженського була дуже деспотична. Він казав кожному «ти», хоч би стрівся з ким вперше на віку. Часом увечері всі сиділи тихо, читали або писали, а Воздвиженський починав гулять по хаті, стукотів на ході ногами. Всі його і просили, і лаяли, але це нічого не помагало. Він собі ходив, неначе був сам один в хаті. Слов'яни, мабуть, звикши до турецького ярма, швидко перестали змагатися з ним. Тільки українець гризся з ним щовечора, лаявся і трохи не бився.

Незабаром усі побачили, що Воздвиженський і лапландець не дуже любили поважати право власності.

Як у їх не було тютюну, вони сміливо простягали руки й брали у других; зате ж і другим давали свій тютюн.

Студенти того часу дуже пили, гірше, ніж в останній час. Теперечки звать той час героїчним періодом випивачок. Пили всі, однак Воздвиженський пив більш од усіх: він випивав стакан горілки, не переводячи духу. Чи траплялись чиї іменини, всі студенти збирались в найбільший номер і випивали часом на могоричі відро горілки, заїдаючи хлібом з сіллю та ковбасами. Ті, що скінчили курс і виїжджали на місце, ставили могоричі в вертепі. Вертепом звали один номер в старому корпусі, де жили скінчивші курс. Ті могоричі були такі, що часом всі: і молоді, й старі студенти, і пострижені в ченці — все те лягало покотом на помості й спало там до другого дня. В новіші часи стали пити менше, і в номерах часто були танці під грання своїх музик.